

60 תי אני נאם ה' אלהים אם לא כִּדְ חֻקָּהּ וּכְדוּעָה נִטְוִיה וּבְחִימָה
 61 'שְׁפֹכָה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם' (ויחזקאל כ לב-לד), כלומר, מה שישאל מעלים
 62 בדעתם שהם יכולים להיות ככל הגויים ולעבוד עבודה זרה אינו
 63 נכון, אלא בעל כרחם ימלוך עליהם הקדוש ברוך הוא. אָמַר רב
 64 נחמן, כָּל כִּי הָאִי רִיתְחָא לִרְתַּח רִתְכָּמָא עָלָי, וְלִפְרִיקָנָי – הֲלוּאִי
 65 שִׁכְעָס עֲלֵינוּ ה' כְּכֹל הַכְעָס הָאֲמֹר בִּפְסוּק זֶה, וַיִּפְדָּה אוֹתוֹ
 66 מִהַגְלוֹת, וַיִּמְלֹךְ עֲלֵינוּ בֶּעַל כְּרַחֲמֵינוּ.
 67 הגמרא מביאה פירוש נוסף מה היתה התשובה ניצחת של
 68 ישראל: 'וַיִּסְרֹו לְמִשְׁפַּט אֱלֹהֵינוּ יוֹרְגֵנוּ' (ישעיה כח כו), ובביאור הפסוק
 69 אָמַר רַבִּי בַר בַּר כַּהֲנָה, אָמַר לָהֶן נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל, חֲזֹרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה. אָמְרוּ
 70 לוֹ, אִין אֲנִי יְכוּלִין כִּיּוֹן שִׁיבָר הָרַע שׁוֹלֵם בְּנֵי. אָמַר לָהֶם, יִסְרוּ אֶת
 71 יִצְרֵיכֶם הָרַע, וְחֲזֹרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה. אָמְרוּ לוֹ, אֱלֹהֵינוּ יוֹרְגֵנוּ – ה' יוֹרֵה אֶת
 72 יִצְרֵינוּ לֵלְכַת בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל, אִם רָצוֹנוּ בִּכְךָ, וְאִם אִינוּ רֹצֵה לַעֲשׂוֹת
 73 כֵּן אָף אֲנַחְנוּ אֵינֵנוּ חַיִּיבִים לַעֲשׂוֹת כֵּן.
 74 שֶׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה (א): אֲרִבְקָה הִדְיוּמוֹת שֶׁאֵין לָהֶם חֶלֶק לַעֲלוֹם הָבָא,
 75 הֵם בְּלָעִם וְדוֹאֵג וְאֶחֱיוֹתוֹפֵל וְגוֹיֵי.
 76 הגמרא מביאה דרשות בענין שמו של בלעם: 'בְּלָעִם', היה שמו כך,
 77 לרמוז שהוא 'בֹּלָא אָם', כלומר לעתיד לבוא לא יהיה לו חלק עם
 78 'עָם', והיינו עם ישראל. דָּבָר אַחֵר, נִקְרָא שְׁמוּ 'בְּלָעִם' עַל שֶׁם שִׁבְלָה
 79 עָם – שִׁבְלָבֵל אֶת עַם יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַעֲצָה שֶׁנָּתַן לִבְלָק, לַחֲהִטִּיא
 80 אֶת יִשְׂרָאֵל בִּבְנוֹת מֹואב. וּמִכּוֹנָה גַם 'בֶּן בְּעוֹר', לרמוז שָׂבָא עַל בְּעוֹר
 81 – עַל בַּהֲמָה, וְהִיא הָאֶתָּן שֶׁהִיא רֹכֵב עָלֶיהָ.
 82 תָּנָא בְּבֵרֵיתָא. אֲבִיו שֶׁל בִּלְעָם שִׁקְלָל אֶת יִשְׂרָאֵל, הוּא 'בְּעוֹר'
 83 הַמוֹזְכֵּר בְּכֹל מְקוֹם כֹּאבִיו שֶׁל בִּלְעָם, הוּא 'בּוֹשֵׁן רִשְׁעֵיתִים' מֶלֶךְ
 84 אֲרָם, הַמוֹזְכֵּר בִּסְפֵר שׁוּפְטִים (ג ח), שֶׁשֶׁעֲבַד אֶת יִשְׂרָאֵל בְּזִמְן
 85 הַשּׁוּפְטִים בִּשְׁעָה שֶׁחֲטָא, עַד שֶׁנִּלְחַם בּוֹ עֲתַנְיָאל בֶּן קֵנִז, הוּא לָבָן
 86 הָאֲרָמִי חֲתָנֵנוּ שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ.
 87 מִבֵּאֵרֵת הַגְּמָרָא אֶת שְׁמוֹתֵיהֶם 'בְּעוֹר', שָׂבָא עַל בְּעוֹר – עַל בַּהֲמָה.
 88 'בּוֹשֵׁן רִשְׁעֵיתִים', דְּעָבַד [רִשְׁעֵיתִים] שְׁתֵּי מַעֲשֵׂי רִשְׁעִיתִים בְּיִשְׂרָאֵל, אֶחָת
 89 בִּימֵי יַעֲקֹב אֲבִינוּ, שֶׁרָצָה לְהַרְגוֹ אוֹתוֹ וְאֶת בְּנָיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר 'אֲרָמִי
 90 אֲבָד אֲבִי' (דברים כו ח), שֶׁבִּיקֵשׁ לֵאבֹד אֶת הַכֹּל. וְאַחַת בִּימֵי שְׁפֹט
 91 הַשּׁוּפְטִים, כִּשְׁעֲבַד אֶת בִּישְׂרָאֵל. וְזֶה שְׁמוֹ הָאֲמִיתִי, 'לָבָן הָאֲרָמִי'
 92 שְׁמוֹ.
 93 הַגְּמָרָא דּוֹרֶשֶׁת פְּסוּקִים נֹסְפִים בְּעֵינֵי בִלְעָם בֶּן בְּעוֹר: כְּתִיב בְּמִקּוֹם
 94 אֶחָד (במדבר כב ה) 'בֶּן בְּעוֹר', וּמִשְׁמַע שְׁבַעוֹר הִיא אֲבִיו שֶׁל בִּלְעָם,
 95 וְכֵתִיב (שם כד א) 'בְּנֵי בְּעוֹר', וּמִשְׁמַע שְׁבָנוּ שֶׁל בִּלְעָם הוּא בְּעוֹר. אָמַר
 96 רַבִּי יוֹחָנָן, 'בְּעוֹר' אָבִיו שֶׁל בִּלְעָם, בְּנֵי הוּא לֹא נִבְנִיאוֹת – הִרִי הוּא
 97 כְּבֹנֵי שֶׁל בִּלְעָם בְּנִיאוֹת, שֶׁאֵף שְׁבַעוֹר הִיא נְבִיא, בִּלְעָם הִיא נְבִיא
 98 גְּדוֹל מִמֶּנּוּ.
 99 הַגְּמָרָא מְבַאֵרֵת אֶת הָאֲמֹר בְּמִשְׁנָה שֶׁלְּבִלְעָם אֵין חֶלֶק לַעֲלוֹם
 100 הָבָא. מִדִּיִּיקָתָּה הַגְּמָרָא: בְּלָעִם, הוּא דָּלָא אֲתִי לְעִלְמָא דְּאֲתִי – רַק
 101 לְבִלְעָם אֵין חֶלֶק בְּעוֹלָם הָבָא, וּמִשְׁמַע, דְּהָא שְׂאָר גּוֹיִם אֲחֵרִינִי, אֲתִי
 102 – אֲבָל כָּל שְׂאָר הַגּוֹיִים, יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לַעֲלוֹם הָבָא, מִתְּנִיתִין מִנִּי –
 103 כִּדְעַת מִי הִיא מִשְׁנֵיתֵנוּ, רַבִּי יוֹהֲשֵׁעַ הָיָא, דְּתִנְיָא – שְׁהָרִי שֶׁנִּינוּ
 104 בְּבֵרִיתָא מִחֲלוּקָתָא בְּעֵינֵי זֶה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, נֶאֱמַר בִּפְסוּק (תהלים
 105 ט) 'שׁוּבוּ רִשְׁעִים לְשֹׁאֲלוֹת כָּל גּוֹיִם שְׂכָחִי אֱלֹהִים', וְכִי יֵשׁ לְדֹרוֹשׁ,
 106 'שׁוּבוּ רִשְׁעִים לְשֹׁאֲלוֹת' אֵלּוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּידוֹנִים בְּגִיהֶנָּם וְאֵין
 107 לָהֶם חֶלֶק לַעֲלוֹם הָבָא, 'כָּל גּוֹיִם שְׂכָחִי אֱלֹהִים', אֵלּוּ פּוֹשְׁעֵי עוֹבְדֵי
 108 כּוֹכָבִים, שֶׁגַם לָהֶם אֵין חֶלֶק לַעֲלוֹם הָבָא. אֲבָל לְשֹׁאֵר הַגּוֹיִים יֵשׁ
 109 חֶלֶק לַעֲלוֹם הָבָא, דְּכִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹהֲשֵׁעַ, וְכִי נֶאֱמַר
 110 'כָּל גּוֹיִם', שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁבְּתוֹךְ הַגּוֹיִים יֵשׁ אֲנָשִׁים שֶׁהֵם 'שְׂכָחִי אֱלֹהִים'
 111 וְאֵין לָהֶם חֶלֶק לַעֲלוֹם הָבָא, אֲבָל לְשֹׁאֵר יֵשׁ חֶלֶק לַעֲלוֹם הָבָא,
 112 וְהֵלָא אֵין נֶאֱמַר אֵלּוּ 'כָּל גּוֹיִם שְׂכָחִי אֱלֹהִים', וְהֵיכָן שִׁלְכָה הַגְּמָרָא
 113 אֵין חֶלֶק לַעֲלוֹם הָבָא. אֵלּוּ כִי יֵשׁ לְדֹרוֹשׁ אֶת הַפְּסוּק, 'שׁוּבוּ רִשְׁעִים
 114 לְשֹׁאֲלוֹת', וּמֵאֵין נִינְהוּ – וְמִי הֵם אוֹתָם רִשְׁעִים, 'כָּל גּוֹיִם שְׂכָחִי
 115 אֱלֹהִים', וְלִדְבָרֵינוּ כָּל הַגּוֹיִים לֹא בָאִים לַחֲיֵי הָעוֹלָם הָבָא.
 116 אֲמִירַת הַגְּמָרָא: וְאֵף אוֹתוֹ רִשָּׁע – בִּלְעָם. נָתַן סִימָן בְּעֶצְמוֹ שֶׁאֵין לוֹ
 117 חֶלֶק לַעֲלוֹם הָבָא, שְׁהָרִי אָמַר 'תְּמוֹת נִפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל וְתִיהִי
 118 אֲחֵרִיתִי כְּמוֹהִי' (במדבר כב י), כִּלְמוֹר, אִם תְּמוֹת נִפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל –

1 דְּקָאֲתִי מִשְׁבֵּט יְהוּדָה, וְהִיא רַבּוּ שֶׁל דוֹד, וְלִכֵּן כִּינְהוּ דוֹד בְּתַהֲלִים
 2 'מִחוּקֵי', וּבִזְכוּת דוֹד תִּלְמִידוֹ זָכָה לְבֹא לַחֲיֵי הָעוֹלָם הָבָא. 'מוֹאֵב
 3 סִיד רַחֲצִי', זֶה נְחִי, שֶׁלָּקָה עַל עֲסָן רַחֲצָה, שֶׁאֲמַר אֲלִישַׁע לְנַעֲמָן
 4 שִׁירְחֵץ בְּנָהָר וְיִתְרַפָּא מִצַּרְעָתָה, וְלֹא רָצָה לִטְוֹל מִנַּעֲמָן שֶׁכָּר עַל
 5 כֶּךָ, וְגִיחוּזֵי הַלֵּךְ לְנַעֲמָן וּבִיקֵשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁכָּר בִּשְׁם אֲלִישַׁע, וּמַחֲמַת כֵּן
 6 לָקָה בִּצַּרְעָתָה, וְעוֹנֵשׁ זֶה שֶׁל הַצַּרְעָתָה כִּפֹּר עַל חֲטָאֵינוּ כִּדִּי שִׁזְכָּה
 7 לַחֲיֵי הָעוֹלָם הָבָא. 'עַל אֲדוֹם אֶשְׁלִיךְ נִגְעִי' זֶה דוֹאֵג הָאֲדוֹמִי, וְנִנְעִלִי
 8 הֵיכָן שֶׁאֲנִיעִל, אֲכַנִּים אוֹתוֹ בֶּגֶן עֵדָן, וְלִכְלוֹם יֵשׁ חֶלֶק לַעֲלוֹם
 9 הָבָא.
 10 דּוֹרֶשֶׁת הַגְּמָרָא אֶת סִיּוֹם הַפְּסוּק: 'עַלִי פִלְשֶׁת הַתְּרוּעָעִי', אָמְרוּ
 11 מִלְּאֲכֵי הַיָּמִית לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, אִם יָבֵא דוֹד
 12 שְׁהָרִי אֶת הַפִּלְשֶׁתִי וְהוֹרִישׁ אֶת בְּנֵיךְ אֶת הָעִיר נָתַת, שְׁהִיתָה בְּרִשׁוֹת
 13 הַפִּלְשֶׁתִים, וַיִּצַּעַק לְפָנֶיךָ עַל כֵּךְ שֶׁאֲתָה נֹתֵן חֶלֶק לַעֲלוֹם הָבָא
 14 לְדוֹאֵג וְאֶחֱיוֹתוֹפֵל שֶׁהֵיוּ שׁוֹנָאִים אוֹתוֹ וּרְדִפוּהוּ, מָה אֲתָה עוֹשֶׂה לוֹ
 15 כִּדִּי לְפִיִּיסוֹ. אָמַר לָהֶן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עַלִי לַעֲשׂוֹתֵן רִיעִים זֶה לָזֶה,
 16 וְחֹדוּ לִשׁוֹן 'הַתְּרוּעָעִי' שִׁבְפִּסוּק.
 17 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דִּין וְדִבְרִים שֶׁהִיא בֵּין יִשְׂרָאֵל לְקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.
 18 נֶאֱמַר בִּפְסוּק: 'מִדְּעוֹ שׁוֹכְבָה הָעָם תְּהִי רִישָׁלַיִם מְשׁוּבָה נִצְחָת' וְגו'
 19 (ירמיה ח ה), אָמַר רַבִּי, מִהּ בִּיאֹר הַלִּשׁוֹן 'מְשׁוּבָה נִצְחָת', תְּשׁוּבָה
 20 נִצְחָת וְשֹׁאֵין לְהִשָּׁב עֲלֶיהָ הַשִּׁיבָה בְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל לְנְבִיא, אָמַר לָהֶן
 21 נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל חֲזֹרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה, שְׁהָרִי אֲבוֹתֵיכֶם שִׁחְטָאוּ חֵזְקָן בָּהֶם,
 22 הֵלָא מִתּוֹ בְּעוֹנֵם לֹא חֲזֹרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה כִּדִּי שֶׁלֹּא תִּמְוֹתוֹ חֵזְקָן בָּהֶם,
 23 אָמְרוּ (לָהֶן) [לֹא], וְנְבִיאֵיהֶם שִׁלָּא חֲטָאוּ, חֵזְקָן בָּהֶם, הֵלָא גַם הֵם מִתּוֹ,
 24 וְאִם כֵּן גַּם אֲבוֹתֵינוּ שִׁחְטָאוּ לֹא מִתּוֹ מִחֲטָא חֲטָאִים. מְבִיא רַב אֶת
 25 הַפְּסוּק שְׁבוּ רְמוּזִים דְּבָרִים אֵלּוּ: שִׁחְטָאוּ (וְכִרְיָה א ה) 'אֲבוֹתֵיכֶם אֵיחָ
 26 הֵם וְהַנְּבִיאִים הַלְלוּ עֲלֵיהֶם יוֹיִי', שֶׁאֲמַר הַנְּבִיא אֶת תְּחִילַת הַפְּסוּק, כִּיּוֹן
 27 אֲבוֹתֵיכֶם שִׁחְטָאוּ, וְיִשְׂרָאֵל הִשָּׁבִי לוֹ אֶת הָאֲמֹר בְּסוֹף הַפְּסוּק,
 28 שְׁהָרִי גַם הַנְּבִיאִים הַצַּדִּיקִים לֹא חֲזִיו לַעֲלוֹם. (אָמַר לָהֶן אֲבוֹתֵיכֶם)
 29 חֲזֹרוּ יִשְׂרָאֵל וְחֲזֹרוּ לְדְבַרֵי הַנְּבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (שם א ו) 'אֲדָרְךָ יוֹחִין
 30 אֶשְׁרֵי צִוִּיתִי אֶת עֲבָדִי הַנְּבִיאִים וְגו' הֵלָא הִשָּׁנִי אֲבוֹתֵיכֶם וְשִׁזְכָּנוּ
 31 וַיִּאֲמְרוּ כְּאֶשְׁרֵי זִמְם ה' עֲבָדוֹת לַעֲשׂוֹת לָנוּ כְּדֶרְכֵינוּ וְכִמְעַלְלֵינוּ כֵּן
 32 עֲשֵׂה אֲתָנּוּ.
 33 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דְּרִשָּׁה אַחֲרֵת בְּבִיאֹר הַתְּשׁוּבָה הַנִּינְחָת שֶׁל
 34 יִשְׂרָאֵל: שְׁמוֹתָל אָמַר, זֶה הַתְּשׁוּבָה הַנִּינְחָת שֶׁאֲמִירוֹ יִשְׂרָאֵל לְנְבִיא,
 35 בָּאוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וַיִּשְׁכְּבוּ לְפָנָיו, אָמַר הַנְּבִיא, חֲזֹרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה. אָמְרוּ
 36 לוֹ אוֹתָם עֲשֵׂה בְנֵי אָדָם, עָבַד שְׁמִכְרוּ רֵבּוֹ, וְכֵן אֲשֶׁה שְׁגִירָשָׁה בְּעֻלָּה,
 37 בְּלוֹם יֵשׁ לָזֶה עַל לָזֶה בְּלוֹם – וְכִי יִכּוֹל הָאָדָם לְתַבּוּעַ מִשְׁהוּ מַעֲבָדוֹ,
 38 וְאֵל הַבְּעַל מֵאֲשַׁתּוֹ, וְהָרִי דָאִי שִׁלָּא. וְכִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הוּא אֵין
 39 יִכּוֹל לְתַבּוּעַ מִמֶּנּוּ שְׁנִקִּים מִצּוֹתָיו לְאַחַר שֶׁגִּרְשָׁנוּ מֵאֲרָצוֹ וּמִכְרָנוּ
 40 בִיד נְבוּכַדְנֶצַּר. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְנְבִיא, לָךְ אָמַר לָהֶן 'אֵיחָ
 41 סִפֵּר בְּרִיתוֹת אֲמַכֶּם אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיהֶן אוֹ מִי מְנֻשִׁי אֲשֶׁר מִכְרִיתִי אֲמַכֶּם
 42 לוֹ תֵּן כְּעוֹנוֹתֵיכֶם נִמְכְּרָתֶם וּבְשִׁעֲבֵכֶם שְׁלַחָה אֲמַכֶּם' (ישעיה ג א),
 43 כִּלְמוֹר, אֵינִיכֶם נִחְשָׁבִים כֹּאשָׁה שֶׁהִתְגַּרְשָׁה אוֹ כְּעַבֵּד שֶׁנִּמְכַּר, אֲלֹא
 44 כֹּאשָׁה שֶׁמִּרְדָּה בְּעַלָּה וַיִּצָּאָה מִמֶּנּוּ לֹא אֵט, וְכַעֲבֵד שֶׁשֶׁעַ בְּרַבּוֹ,
 45 שֶׁרֹב וְנֹתַן לְאָדָם אַחֵר כְּעוֹנֵשׁ, וְעִדִּין הוּא בְּרִשׁוֹת רַבּוֹ הִרְאָשׁוּן,
 46 וְכִי אֲתָם סוֹבְלִים רַק מַחֲמַת עוֹנוֹתֵיכֶם, וְכִשְׁתַּחֲזֹרוּ בְּתִשְׁבּוּבָה
 47 אֲחִירִים אֲלֵי.
 48 וְהֵינּוּ דְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ, מֵאִי דְכֵתִיב – כִּיצַד מִתְּפַרֵּשׁ הַדְּבַר שֶׁנֶּאֱמַר
 49 בִּפְסוּקִים גַּם 'דְּוֹר עָבָד' (שְׁמוֹת ב ג יח), וְגַם 'בְּבוֹכְדֶנְצַר עָבָד' (ירמיה מג
 50 א), וּמִשְׁמַע שֶׁהֵם שׁוֹיִם, וְהָרִי דוֹד הִיא צִדִּיק גְּמוּר וְנְבוּכַדְנֶצַּר רִשַׁע
 51 גְּמוּר, וְכִיצַד הוֹשׁוּ בִּפְסוּקִים בִּלְשׁוֹן 'עַבְדִּי', אֲלֹא גְלוֹי וְדוּעַ לְפָנָיו
 52 מִי שֶׁאֲמַר וְהִיא הָעוֹלָם שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִזְכֹּר קֶדֶךְ – שְׁכִיּוֹן שֶׁנִּמְכְּרוּ
 53 לְנְבוּכַדְנֶצַּר אֵין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִכּוֹל לְתַבּוּעַ מֵהֶם כִּלְמוֹם לְפִיכָךְ
 54 הַקְּדוֹשׁ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְקִרְאוּ לְנְבוּכַדְנֶצַּר 'עָבָדִי', וְזֶה הַתְּשׁוּבָה
 55 לְיִשְׂרָאֵל, שְׁהָרִי עָבַד שְׁקֵנָה נְכִסִּים, עָבַד לָמִי וְנְכִסִּים לָמִי, הֵלָא גַם
 56 הָעַבֵּד וְגַם הַנְּכִסִּים שִׁיכִים לְאָדָם, וְכִיּוֹן שֶׁנְבוּכַדְנֶצַּר הוּא עַבְדוֹ שֶׁל
 57 ה', הִרִי אֵין לוֹ קִנְיָן מִשְׁלֹו, וְעִדִּין הֵם בְּרִשׁוֹת ה'.
 58 מְבִיאָה הַגְּמָרָא פְּסוּק בִּאוֹתוֹ עֵינִי: 'וְהָעוֹלָה עַל רוּחְכֶם הִי לֹא תִהְיֶה
 59 אֲשֶׁר אֲתָם אוֹמְרִים נְהִיָּה כְּגוֹיִם כְּמִשְׁפַּחַת הָאֲרָצוֹת לְשִׁרָתָה עֵין וְאֶכָּה,

35 תִּמְנָא הִיא - כוחה גדול ככוחה של מלכות, ואינה חסרה אלא
 36 כתר, דְּכִתִּיב לאחר שיואב בן צרויה שר צבא דוד הרג את אבנר
 37 בן נר שהיה שר צבאו של שאול, ושל איש בושת שמלך אחריו,
 38 אמר דוד לעבדיו (שמואל ב' ג' לד-לט) 'הֲלוֹא תִדְּעוּ בִּי שֶׁר וְגִדּוֹל נָפֹל
 39 הַיּוֹם הַזֶּה בִּישְׂרָאֵל, וְאַנְכִי הָיִים רַב וּמִשְׁחָה מִלָּךְ וְהַנְּשִׁים הָאֵלֶּה בְּנֵי
 40 צְרוּיָה קָשִׁים מִמֶּנִּי וְגו' יִשְׁלַח ה' לַעֲשֹׂה הָרֶעָה בְּרִצְתוֹ, וּמְבוֹאֵר
 41 בַּפְּסוּק שֶׁאֵף שְׂדוּד הִיחַ מִלֶּךְ מִכָּל מְקוֹם לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַעֲנִישׁ אֶת
 42 יוֹאֵב בן צְרוּיָה, שֶׁהִיָּה קֶשֶׁה וְעַז מִמֶּנּוּ, וְעַל זֶה אָמַר עַל עֲצֻמוֹ שְׁהוּא
 43 'מִשְׁחָח מִלֶּךְ', כְּלוּמָר, כֹּל גִּדּוּלְתִּי יוֹתֵר מֵמֶה הִיא שְׁאֵנִי מִשְׁחָח מִלֶּךְ
 44 וְהֵם לֹא, וּמוֹכַח שֶׁהַעֲזוֹת הִיא כִּמְלָכוֹת לֹא כֶּתֶר.
 45 הַגִּמְרָא מְבִיאָה מִימְרוֹת נוֹסֻפוֹת בְּעֵינֵי בִלְעָם: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בִּלְעָם,
 46 חֲזִיר וְצוֹלֵעַ בְּרִגְלָיו אֶחָת הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כד א) 'וַיִּלְךָ שָׁפִי, וַיִּשְׁפִּי'
 47 הוּא מִלְשׁוֹן יִצְיָאָה, שִׁינָּה הָעֵצָם מִמְקוֹמָהּ, וְהִיָּה צוֹלֵעַ בִּרְגָלוֹ
 48 הָאֶחָת. שֶׁמִּשְׁוֹן הַגִּיבּוֹר, הִיָּה צוֹלֵעַ בְּשְׁתֵּי רִגְלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר בִּבְרַת
 49 יַעֲקֹב אֲבִינוּ לִבְנוֹ דָן (בראשית מט טו) 'יְהִי דָן נָחֵשׁ עָלֵי דָרָךְ שְׁפִיפוֹן עָלַי
 50 אוֹרֶחַ הַנּוֹשֵׁף עֲקֵבִי סוֹס וַיִּפֹּל רִכְבוֹ אַחֲרָיו, וּפְסוּק זֶה אָמַר לִגְבִּי
 51 שִׁמְשׁוֹן הַגִּיבּוֹר, כְּמוֹ שֶׁדִּרְשׁוּ גַם בַּמִּסְכַּת סוּטָה (טו).
 52 בִּלְעָם, סוֹמָא וְעִירוֹ בְּאַחַת מִעֲיָנוֹ הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כד א) 'נָאֵם
 53 בִּלְעָם בְּנוֹ בְּעֵר וְנָאֵם הַגִּבּוֹר שְׁתֵּים הָעֵינִי, וְהִיָּינוּ שְׁעִינוֹ פְּתוּחָה, וּמוֹכַח
 54 שֶׁאִמַּר 'הָעֵינִי' וְלֹא הָעֵינִים שִׁמְעָה שֶׁרָק עֵינֵי הָאֶחָת הִיָּתָה פְּתוּחָה
 55 וְרוּאָה, וְאִילוּ עֵינֵי הַשְּׁנִיָּה הִיָּתָה סְתוּמָה, שֶׁלֹּא הִיָּתָה רוּאָה בָּהּ.
 56 בִלְעָם, קוֹסֵם בְּאִמְתּוֹ הִיָּה - הִיָּה עוֹשֶׂה קְסָמִים עַל יְדֵי אִמְתּוֹ, כְּמוֹ
 57 'מַעֲלָה בִּזְכוּרוֹ' הַמְּבוֹאֵר לַעִיל (סח), שֶׁמוֹשִׁיב אֶת הַמֵּת עַל זְכוּרוֹתָהּ,
 58 וְהָרָאִיהָ לִכְךָ, כְּתִיב הֵכָא, לִגְבִּי בִלְעָם, (שם כד ד) 'נוֹפֵל וְגוֹלֵי עֵינָיו',
 59 וְכִתִּיב הֵתָם, לִגְבִּי דְמֹנ הָרָשָׁע, (אסתר ז ח) 'וְהָיָה הֵמָּן נוֹפֵל עַל הַמִּסָּפָה
 60 וְגו' אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ, וְשֵׁם מְבוֹאֵר שֶׁחֲשַׁב אַחֲשֵׁרוֹשׁ שְׁכוּנוֹתָיו
 61 לְבוֹא עֲלֵיהָ, שֶׁאִמַּר לוֹ (שם) 'וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הִגַּם לִכְבוֹשׁ אֶת הַמִּלְכָּה
 62 עִמִּי בִּבְתִּי'.
 63 אִתְמַר, מִר זוּמְרָא אֲמַר, בִלְעָם קוֹסֵם בְּאִמְתּוֹ הִיָּה. מִר בְּרִיָּה דְרַבִּינָא
 64 אֲמַר, שָׂבָא עַל אֲתוֹנּוֹ. מִבְּאֵרֵת הַגִּמְרָא: מָאן דְּאֲמַר - מִר זוּמְרָא
 65 שֶׁאִמַּר שֶׁבִלְעָם קוֹסֵם בְּאִמְתּוֹ הִיָּה, בְּדִאֲמָרָן - הָרָאִיהָ לִכְךָ הִיא
 66 מִהַפְסוּק בַּמַּגִּילָת אֶסְתֵּר, וְכִמּוֹ שֶׁהַבְּאֵר, וּמָאן דְּאֲמַר בָּא עַל אֲתוֹנּוֹ
 67 הִיָּה, לּוֹמֵד זֹאת מִפְּסוּק אַחֵר, כְּתִיב הֵכָא - נִאֲמַר כָּאן, בְּדַבְרֵי בִלְעָם
 68 'כִּרְעָ שִׁבְב' (במדבר כד ט) וְכִתִּיב הֵתָם לִגְבִּי סִיסְרָא וַיַּעַל 'בֵּין רִגְלָיָהּ

1 שֶׁאִמְרוֹת בִּנְחַת עַל מִיִּטְתִּי, תִּהְיֶה אַחֲרֵיטִי בְּמוֹהוּ - יִהְיֶה לִּי חֶלֶק
 2 לְעוֹלָם הָבָא, כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאֵם לֹא - שֶׁאִמְרוֹת בְּמִיתָה מִשׁוֹנָה, הִנֵּנִי
 3 הוֹלֵךְ לְעָמִי - לְגִינְהֵם, כֹּכֵל הַגּוֹיִים.
 4 הַגִּמְרָא דּוֹרֶשֶׁת פְּסוּקִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ בִּפְרִשְׁת בִּלְעָם. נִאֲמַר בַּפְּסוּק:
 5 'וַיָּלֶכּוּ וְקָנִי מוֹאֵב וְקָנִי וְקָסְמִים בִּיָּדָם וַיָּבֹאוּ אֶל בִּלְעָם וַיְדַבְּרוּ
 6 אֵלָיו דְּבַר־בִּלְק' (במדבר כו ז), תִּנָּא בְּרִייתָא, אֲנִשִּׁי מִדִּין וְאֲנִשִּׁי מוֹאֵב
 7 לֹא הָיָה לָהֶם שְׁלוֹם מַעֲוָלָם, וּמִכָּל מְקוֹם הֵלְכוּ יָחִיד לִבְקֶשׁ מִבְּלָעַם
 8 שִׁיקְלָה אֶת יִשְׂרָאֵל, מִשָּׁל לְשָׁנֵי כְּלָבִים שְׁחָיו בְּעֶדֶר, לְשִׁמּוֹר עַל
 9 הַכֹּבָשִׁים, וְהָיוּ צְהוּבִים וְהָ לֶזֶה - כּוּעָסִים זֶה עַל זֶה, בָּא וְאֵב עַל הַכֹּכֵל
 10 הָאֶחָד, אֲמַר הַכֹּכֵל הָאֶחָד בִּלְכוּ, אִם אֵינִי עוֹזֵר - לְכָלֵל הַשָּׁנִי, הִרִי
 11 הַיּוֹם הוֹרֵג הוֹאֵב אוֹתוֹ, וְלִמְחָר בָּא הוֹאֵב עָלָי, הִלְכוּ שְׁנֵיהֶם יָחִיד וְהָרִינוּ
 12 אֶת הוֹאֵב, וְכךָ כָּאן אֵף שֶׁרָק אֲנִשִּׁי מוֹאֵב חָשְׁשׁוּ בְּאוֹתָהּ שֶׁעָה
 13 מִיִּשְׂרָאֵל, מִכָּל מְקוֹם בָּאוּ אֲנִשִּׁי מִדִּין לְעוֹזֵר לָהֶם, כִּיּוֹן שֶׁחֲשִׁישׁוּ
 14 שְׁתוּיָלָה יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל אֶת אֲנִשִּׁי מוֹאֵב וְאַחֵר כִּי יִהְיֶה גַם אֶת
 15 אֲנִשִּׁי מִדִּין.
 16 אֲמַר רַב פֶּסָא, הֵינִי דְאֲמַרִּי אֲנִשִּׁי - זֶהוּ מַה שֶּׁרִגִּילִים בְּנֵי אָדָם
 17 לּוֹמַר, כִּרְבִּישָׁתָא וְשׁוּנְרָא - הַחֹלְדָה וְהַחְתוּל, שִׁישׁ בִּינֵיהֶם מְרִיבָה,
 18 עֲבָדוּ הַלּוֹלָא מִתְרַבָּא דְּכִישׁ נָדָא - הַשְּׁלִימוֹ בִּינֵיהֶם לְפִי שֶׁעָה וְעִשׂוּ
 19 'חִיגָה' מִתְּקַלְבּוֹ שֶׁל בַּעַל מִזֵּל רַע.
 20 נִאֲמַר בִּפְרִשְׁת בִּלְעָם (במדבר כב ו) 'וַיָּלֶכּוּ וְקָנִי מוֹאֵב וְקָנִי מִדִּין
 21 וְקָסְמִים בִּיָּדָם וַיָּבֹאוּ אֶל בִּלְעָם, וְאַחֵר כִּךָּ נִאֲמַר (שם כב ח) 'וַיִּשְׁכְּבוּ שְׁרֵי
 22 מוֹאֵב בְּלָעַם', שְׁאוּלָת הַגִּמְרָא: וְשְׁרֵי מִדִּין לְהִיבֵן אִיוֹל - לְהִיבֵן
 23 הַלְכוּ שְׁרֵי מִדִּין, וּמִדּוּעַ רַק שְׁרֵי מוֹאֵב יָשְׁבוּ עִם בִּלְעָם. מִשִּׁיבָה
 24 הַגִּמְרָא: כִּיּוֹן דְּאֲמַר לָהּ בִלְעָם 'לִינוּ פֹה הַלִּילָה וְהַשְׁכֹּחְתִּי אֶתְכֶם דְּכָךְ
 25 כְּאֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' אֵלָי (שם), אֲמַרְוּ שְׁרֵי מִדִּין, כִּלְוִים יֵשׁ אֵב שְׁשׁוֹנָא אֶת
 26 בְּנוֹ, וּבּוֹדִיא לֹא יִתֵּן ה' רְשׁוֹת לְבִלְעָם לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל וּלְכֹן שֶׁבו
 27 לְמִדּוּמָם.
 28 אֲמַר רַב נַחֲמָן, חוּצָפָא - הִנְהַגָה שֶׁל עֲזוֹת, אֲפִילוּ בִּלְפִי שְׁמִיָּא מִתְּנִי
 29 - מוֹעִילָה אֲפִילוּ כִלְפִי הַקְדוֹשׁ בִּרְרוֹךְ הוּא, מַעֲיָקָרָא כְּתִיב - שֶׁהִיָּה
 30 בְּתַחֲלִילָה אָמַר ה' לְבִלְעָם (שם כב יב) 'לֹא תִלְךָ עִמָּהֶם, וְלִכְסוּף -
 31 לֵאחֲרֵי שֶׁבָּאוּ אֵלָיו שְׂרִים נוֹסִפִּים וְאָמַר לָהֶם בִּלְעָם שִׁילִינוּ שֵׁם
 32 בְּלִילָה, שְׁמָא יִתִּיר לוֹ ה' לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל, אֵף שִׁידַע שֶׁאֵין רִצּוֹן
 33 ה' בְּכֶךְ, כְּתִיב שֶׁאִמַּר לוֹ ה' (שם כב ס) 'קוֹם לֶךְ אִתְּךָ'.
 34 מִימְרָא נוֹסֻפֵּת בְּעֵינֵי חוּצָפָא: אֲמַר רַב שְׁשֵׁת, חוּצָפָא, מְלִבּוֹתָא בָּלָא

כָּרַע נָפֶל שָׁכַב וגו', וכמו ששם לשון 'כרע שכב' מלמדת שסיסרא
 בא על יעל, שנאמר 'שכב', כך לשון 'כרע שכב' שנאמרה בבלעם
 משמעותה ביאה, ודיינו שבא על אנתונו.
 נאמר בפסוק שאמר בלעם על עצמו 'וְיִדְעָ דַּעַת עַלְיוֹן' (במדבר כד טו).
 מקשה הגמרא: הֲשָׁתָא – עתה, הרי אפילו את דַּעַת בְּהִמְתָּ לֹא הָיָה
 יָדַע, כמו שיבואר, דַּעַת עַלְיוֹן הָיָה יָדַע – וכי יתכן שידע את דעת
 ה'. מבארת הגמרא את קושייתה: מֵאֵי דַּעַת בְּהִמְתָּ – הדין מצאנו
 שלא ידע בלעם את דעת בהמתו, שנאמר (במדבר כב ו) 'וְהָאֱמֹר
 הָאֲתָן אֶל בַּלְעָם הַלֹּא אֲנֹכִי אֲתָנָה אֲשֶׁר רָכַבְתָּ עָלַי מַעֲרֹף עַד
 הַיּוֹם הַזֶּה הִסְכֵּן הַסִּכְנִית לַעֲשׂוֹת לָךְ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא, וְכִךְ הוּא
 פִּירוּשׁ הַפְּסוּק, דְּאִמְרֵי לִיה – שאמרו לו שרי מואב בבלעם, מֵאֵי
 מַעֲרָא לֹא רָכַבְתָּ סוּסִיא – מדוע אינך רוכב על סוס, שהוא ממחר
 יותר ללכת. אֲמַר לָהּ בַלְעָם, אכן יש לי סוס, אך שְׂדָא לָהּ בְּרִטְמִיכָא
 – הנחתי אותו במקום מרעה, לאכול עשבים לחים. אֲמַרְהָ לִיה –
 אמרה האתון בבלעם 'הֲלֹא אֲנִי שְׂדָא אֲתֹנִיד', אמר להם בלעם, אכן
 היא אתונו, אך אינה משמשת אותי לרכיבה, אלא לְמַעַנִי בְּעֻלְמָא
 – לנשיאת משאות בלבד. המשיכה האתון ואמרה לו 'אֲשֶׁר רָכַבְתָּ
 עָלַי, ולא רק לנשיאת משאות. אמר להם בלעם, אֲתֹרֵי בְּעֻלְמָא –
 בדרך מקרה בלבד אני רוכב עליה, אך בדרך כלל אני רוכב על
 סוס. המשיכה האתון ואמרה 'מַעֲרֹף עַד הַיּוֹם הַזֶּה', שתמיד אתה
 רוכב עלי, ולא עוד, אֵלֶּא שְׂאֵנִי עוֹשֶׂה [לך] מַעֲשֵׂה אִישׁוֹת בְּלִילָה.
 מבארת הגמרא היכן נרמז דבר זה בפסוק, בְּתִיב הָא שְׂאֵנִי שְׂאֵנִי
 האתון 'הִסְכֵּן הַסִּכְנִית' וכתבין הָא לַגִּבּוֹ דְּרִיד הַמֶּלֶךְ שְׂדָא זְקַן וְאִפּוֹ
 כשכיסוהו בבגדים היה לו קר, וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדֵינוּ יִבְקְשׁוּ לֹאֲדֹנֵי
 הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְּתוּלָה וְעַמֻּדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְתִהְיֶה לוֹ סִכְנָת וְשִׁכְבָּה
 בְּחִיקָה וְחֵם לֹאֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ' (מלכים א' א ב), ומוכח ש'סוכנת' הוא לשון
 חימום. וכיון שהוכח שבלעם לא ידע אפילו מה בהמתו עומדת
 להשיב לו, ודאי לא ידע את דעתו של הקדוש ברוך הוא.
 מתרצת הגמרא: אֵלֶּא, מֵאֵי 'וְיִדְעָ דַּעַת עַלְיוֹן', שְׂתִיב בַלְעָם יוֹדַע
 לְבִיּוֹן אוֹתָהּ שְׂתִיב שְׂתִיב הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בּוֹעֵם בָּהּ, וְהִינּוּ דְּאִמְרֵי לָהּ
 – וזהו מה שאמר להם הַנְּבִיא מִיכָה לְיִשְׂרָאֵל (מִיכָה ו ה) 'עֲמִי זָכַר נָא
 מִה יַעֲזִי בְּלֹק מִלֶּךְ מוֹאָב וּמִה עָנָה אוֹתוֹ בַּלְעָם בֶּן בְּעֹזֵר מִן הַשְּׂמִיטִים
 וְעַד הַגִּלְגָל לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת ה', מֵאֵי – מה פירוש הפסוק 'לְמַעַן
 דַּעַת צִדְקוֹת ה', אֲמַר לָהּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, יָדַע נָא כִּמְהָ
 צִדְקוֹת עֲשִׂיתִי עִמָּכֶם, שְׂאֵל בְּעֻמְתִּי כָּל אוֹתוֹן הַיּוֹמִים בְּיָמֵי בַלְעָם
 הַרְשַׁע – כשרצה בלעם לקלל את ישראל, שְׂאֵל לְמַלְאָכָא בְּעֻמְתִּי כָּל
 אוֹתוֹן הַיּוֹמִים, לֹא שְׂתִיבִיר מִשְׁנֵאִיתוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְכִלְמוֹר מִיִּשְׂרָאֵל
 שְׂרִיד וְפִלְטָא.
 ממשכה הגמרא ומבארת: וְהִינּוּ דְּאִמְרֵי לִיה בַּלְעָם לְבָלֵק בְּנִבְוָא
 הַרְאִשׁוֹנָה, כשיבקש לקלל את ישראל 'מִה אֶקַּב לֹא קֶבֶה אֶל [וְהָא]
 אֲעֻסֶּה לֹא זַעַם ה', מִלְּמַד שֶׁכָּל אוֹתָם הַיּוֹמִים לֹא זַעַם ה' [וְהָא] אוֹתוֹן
 הַיּוֹם [הַיּוֹמִים] לֹא זַעַם ה', כלומר, שידע בלעם לכיון את השעה
 שבה הקדוש ברוך הוא כועס. ואז מתקיימות הקללות, ורצה לקלל
 את ישראל באותה שעה, ובאותם הימים לא כעס ה', ולא יכל
 בלעם לקלל את ישראל.
 הגמרא מביאה דרשה נוספת שבה מבואר זעמו של ה'. נאמר
 בפסוק: 'אֵל זַעֵם בְּכָל יוֹם' (תהלים י יב), מבררת הגמרא: וְכִמְהָ זְמַן
 הוּא זַעֵמוֹ שֶׁל ה'. משיבה הגמרא: 'רַגְעָא, שְׂאֵמֶר (תהלים ו) 'כִּי רַגְעָא
 בָּאֵפוֹ חַיִּים בְּרַצְוִנוֹ' וגו', כלומר שרגע אחד הוא 'אפּוֹ', כעסו של ה'.
 אֲבִיעִית אִימָא – ראינה נוספת לכך שזעמו של ה' הוא רגע, שנאמר
 (ישעיה כו ב) 'לֹךְ עִמִּי בֹא בְּהַרְרֵיךָ וּסְגוֹר דְּלִתֶּיךָ בְּעֶדְךָ חֲבִי וְהִתְחַבְּאִין
 בְּמַעַט רַגְעָא עַד עֶבְרָה זַעַם, ומוכח שבאותו זמן שהוא 'רגע' עובר
 ה'זַעַם' שֶׁל ה'.
 הגמרא מבררת מתי הוא זמן כעסו של ה'. מבררת הגמרא: אִימָת
 רַתָּה – באיזו שעה מהיום ה' כועס. אומרת הגמרא: בְּתִלְתָּ שְׁעֵי
 קַמְיָתָא – בשלושת השעות הראשונות שבוים, כטעם שיבואר
 להלן, והסימן לרגע הכעס שבאותם שעות הוא כִּי הוֹרָא בְּרַבְלָתָא
 הַתְּרַנְּגוּלָא – בזמן שהכרובות של התרנגול נהיית לבנה, ולא
 אדומה מאד כתמיד.

שואלת הגמרא: כָּל שְׂעָתָא וְשְׂעָתָא נִמְי הוֹרָא – הרי בכל שעה
 משעות היום גם כן יש בכרובות צבע לבן, כלומר, שאינה אדומה
 מאד. משיבה הגמרא: כָּל שְׂעָתָא וְשְׂעָתָא אֵית בֵּיה סוּרְקִין סוּרְקִין –
 בכל שעה ושעה, אף שיש לבנוניות בכרובות של התרנגול, אך
 יש שם גם שורות אדומות מאד, כהרגלם, ואילו הֵהִיא שְׂעָתָא –
 באותה שעה שה' כועס, לֵית בֵּיה סוּרְקִין סוּרְקִין – אין בה שורות
 אדומות מאד.
 מביאה הגמרא מעשה בענין זה: הָהוּא מִינָא דְּתִיהָ בְּשִׁיבְבוּתִיה –
 מעשה ב'מין', כופר בה', שגר בשכנותו דְּרַבִּי הוֹשִׁעַ בֶּן לֹי, דְּתִיהָ
 קָא מַצְעֵר לִיה – שהיה מצער את רבי יהושע בן לוי. יוֹמָא חַד נִקְמָא
 (תרנגולתא) [תְּרַנְּגוּלָא] וְאִסְרֵי לִיה בְּכַרְעִיה – יום אחד נטל רבי
 יהושע בן לוי תרנגול וקשרו ברגליו, ואִתְּיב – וישב להתבונן בו,
 אֲמַר, כִּי מִינָא הָהוּא שְׂעָתָא, אֲלִפְתִּיה – כשיגיע אותו זמן שתלבין
 כרובולתו לגמרי ואדע שה' כועס, אקלל את אותו מין. כִּי מִינָא
 הָהוּא שְׂעָתָא – כשהגיעה אותה שעה שהלבינה הכרובולת, נִמְנָם
 רבי יהושע בן לוי, ולא יכל לקללו. אֲמַר, שְׂמַע מִינָה לֹא אֲוִידָה
 אֲרַעָא – מוכח מכך שנגרם לו נמנום זה, שאין זה דרך ראויה לקלל
 בני אדם בזמן שה' כועס. דְּבִתִּיב (משלי יב) 'זֶם עֲשׂוֹת לַצִּדִּיק לֹא טוֹב'
 – אין נכון לצדיק להעניש בני אדם, אֲפִילוּ בְּמִינֵי – במינים, שהדין
 הוא שמותר לסבב את מיתתם בידיים, מכל מקום לֹא אֲבִיעִי לִיה
 לְמִימְרָה חֲבִי – לא ראוי לומר כן, לקללם בזמן שה' כועס.
 הגמרא מבארת מדוע ה' כועס בשעות הראשונות של היום: תָּנָא
 בְּרִייתָא מִשְׁמִיתָא דְּרַבִּי מֵאִיר, בְּשַׁעֲרֵי שְׁתַּחֲמַת וְזִרְחָת, וְהַמְלָכִים שֶׁל
 אומות העולם מְנַחֲיִין בְּתַרְיָהּ עַל רִאשֵׁיהֶן, וּמִשְׁתַּחֲמִיִּים לְחֻמָּה, מִיָּד
 הוּא בּוֹעֵם, וכיון שדרך המלכים לקום עד שעה שלישית שבוים
 (ברכות ט), לכן הקדוש ברוך הוא כועס באותן שלש שעות, וכמו
 שהתבאר לעיל.
 הגמרא ממשיכה לדרוש את פרשת בלעם. נאמר בפסוק: 'וַיִּקֶּם
 בְּלָעָם בְּבִכָר וַיַּחְבֹּשׁ אֶת אוֹתוֹנוֹ וַיִּלָּךְ עִם שָׂרֵי מוֹאָב' (במדבר כב כא),
 תָּנָא מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר, וּמִצְאָנוּ שְׂאֵמֶר בְּמִכְלַת שְׂדָא שֶׁל
 נְדִילָה – הנהגת גדולה שדרך האדם לנהוג בעצמו, מִבְּרַחֲמֵי אַבִּינוּ,
 דְּבִתִּיב כשהלך אברהם לעקוד את יצחק בנו (בראשית כב ג) 'וַיִּשְׁכַּם
 אֲבִרָהֶם בְּבִכָר וַיַּחְבֹּשׁ אֶת חֲמורוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתוֹ וְאֶת יִצְחָק
 בְּנוֹ וַיִּבְקַע עֲצֵי עֵלְהָ וַיִּקֶּם וַיִּלָּךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים,
 ואף שהיה ראוי לאברהם שיחבשו עבורו אחרים את חמורו, מתוך
 אהבתו לה' הוֹדֵרוּ וַחֲבַשׁ בַּעֲצָמוֹ אֶת חֲמורוֹ וַיֵּצֵא לְדָרָךְ, וּמִצְאָנוּ
 שְׂשִׁנְאָה מְבַטֵּלָה שְׂדָא שֶׁל נְדִילָה, מִכְּלָעֵם הַרְשַׁע, שְׂנֵאמֶר (במדבר כב
 כא) 'וַיִּקֶּם בַּלְעָם בְּבִכָר וַיַּחְבֹּשׁ אֶת אוֹתוֹנוֹ', שמתוך שנאנו לישראל
 לא המתין שאחרים יחבשו עבורו את אתונו, אלא חבשו בעצמו.
 הגמרא לומדת הנהגות ראויות ממעשי בלק: אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֲמַר
 רַבִּי, לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אֲדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוָה אֲפִילוּ שְׂאֵל לְשִׁמָּה – שלא
 לשם שמים, שמתוך שעוסק בהם שְׂאֵל לְשִׁמָּה, כֹּא לֵאחֹר זְמַן
 לעשות כן לְשִׁמָּה. והראיה לדבר, שְׂשִׁבְכָא אֲרַבְעִים וּשְׁתֵּים קַרְבָּנֹת
 שְׂהָרִיב בַּלֵּק, אף שעשה כן 'שלא לשמה', אלא כדי לקלל את
 ישראל, וְכֵה וַיִּצְאָה מִמֶּנּוּ רֹת הַמוֹאבִּיָּה, אמה של מלכות בית דוד,
 שהרי אֲמַר רַבִּי יוֹסִי בַר הוֹנֵא, רֹת הַמוֹאבִּיָּה, בְּתוֹ שֶׁל עֲגִלּוֹן מֶלֶךְ
 מוֹאָב, בֶּן גִּנּוּ שֶׁל בְּלָק מִלֶּךְ מוֹאָב הִתְתָּה.
 הגמרא מביאה מימרא בענין שלמה המלך. מקשה הגמרא: אֲמַר
 לִיה רַבָּא לְרַבָּה בַר מְרִי, בְּתִיב בַּלְעָם שְׂאֵמֶר לוֹ עַבְדִּי לְדוֹד הַמֶּלֶךְ.
 לאחר שציוה
 שימליכו את שלמה בנו בחייו, 'וַיִּמַּב אֱלֹהִים אֶת שֵׁם שְׁלֹמֹה מִשְׁמֵךְ
 וַיַּגְדֵּל [אֶת] בְּסָאוֹ מִבְּסָאָד' (מלכים א' א מ), הֵאֵם אוֹרְחָא אֲרַעָא לְמִימְרָא
 לִיה לְמַלְכָא חֲבִי – וכי דרך ארץ היא לומר למלך כן, ששם בנו
 יגדל יותר משמו, והרי הם מחלישים בכך את דעתו של דוד
 המלך.
 מתרצת הגמרא: אֲמַר לִיה רַבָּה בַר מְרִי לְרַבָּא, 'מַעֲנִי' (קאמרה)
 [קאמרי] לִיה, כלומר, לא היתה כוונתם שייטב ה' את שם שלמה
 יותר משמו של דוד המלך, אלא שייטב שמו של שלמה כמו שהיה
 שמו של דוד המלך גדול, וכן מה שאמרו שיגדל כסאו מכסא דוד,

1 כוונתם היתה שיהיה כסאו גדול כמו שהיה כסא דוד גדול.
 2 מוכיח רבה בר מרי את דבריו: דא' לא תימא הכי – שאם לא תפרש
 3 כן את הפסוק, אם כן יקשה עליך פסוק אחר, שנאמר בשירת
 4 דבורה לגבי יעל שהרגה את סיסרא, 'תבורך מנשים יעל אשת חבר
 5 הקני מנשים כהלה תבורך' (שופטים ה ד), ויש לברר, 'נשים כהלה'
 6 שהוזכרו בפסוק, מאן נינהו – מי הן, הרי הכוונה לשירה, רבקה, רחל
 7 ולא, שהגבירה נאמרה בתורה לשון 'אהל', ואם כן קשה, אורח
 8 ארעא למימר הכי – וכי דרך ארץ, היא לומר שיעל תבורך יותר
 9 מהאמהות, שרר רבקה רחל ולא, הרי ודאי אין זו הכוונה, אלא
 10 'מעין קאמר – כוונת הפסוק שהיא תבורך כשם שהאמהות היו
 11 מבורכות, והכא נמי מעין קאמר – וגם כאן, בנוסח שאמרו לו
 12 עבדיו לדוד הכוונה ששמו וכסאו של שלמה יהיו טובים וגדולים
 13 כשל דוד.

14 מביאה הגמרא את דעת החולק בפירוש הפסוק. אומרת הגמרא:
 15 ורבה בר מרי, פליגא – חולק על דבריו דרב יוסי בר חוני, דקאמר רב
 16 יוסי בר חוני, בכל אדם מתקנא, חוץ מבניו ותלמידיו, והראיה לכך
 17 שאין אדם מתקנא בבניו המלך, משלמה המלך, שאמרו עבדי דוד
 18 לדוד המלך 'ייעב אלהים את שם שלמה משמך ויגדל את כסאו
 19 מבסאך'. והראיה שאינו מתקנא בתלמידיו, איבעית אימא – אם
 20 תרצה תאמר שלומדים זאת ממה שביקש אלישע מאליהו רבו
 21 'ויהי נא פי שנים ברוחך אל' (מלכים ב' כט), והסכים אליהו לבקשתו.
 22 ואיבעית אימא – ואם תרצה תאמר שלומדים זאת ממה שעשה
 23 משה ברניו ליהושע על נון תלמידו, שד' אמר לו 'וסמכת את ירך
 24 עלי' (במדבר כו יח), והוא הוסיף משלו וסמכו בשני ידים, שנאמר (שם
 25 כו כג) 'ויספוקו את ידיו עליו ויצוהו'. ומוכח מדבריו רבי יוסי בר חוני
 26 שכוונת עבדי דוד היתה שבאמת יגדל שם וכסא שלמה משמו
 27 וכסאו של דוד.

28 הגמרא ממשיכה לדרוש את הפסוקים בפרשת בלעם. נאמר
 29 בפסוק: 'וישם ה' דבר בפי בלעם ויאמר שוב אל בלק ובה תדבר'
 30 (במדבר כג ה), מבארת הגמרא מהו 'דבר' ששם ה' בפיו, רבי אליעזר
 31 אומר, מלאך – ששמו ה' את בלעם ביד מלאך, שלא יניח לו לקלל
 32 את ישראל. רבי יונתן אומר, 'חכה' שתופסים בה דגים, כביכול הניח
 33 ה' בפיו חכה, שלא תניח לו לקלל, אלא יכרך נגד רצונו.
 34 אומר רבי יוחנן, מברכתו של אותו רשע – בלעם, אתה למד מה היה
 35 בלבד לקלל, שהרי נאמר (דברים כג) 'ולא אבה ה' אלהיך לשמע אל
 36 בלעם ויהפך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה', ואם כן כל קללה
 37 שביקש בלעם לומר, נהפכה לברכה באותו ענין, מבאר רבי יוחנן:
 38 ביקש בלעם לומר שלא יהיו להם בתי בנותיו ויהיו בתי
 39 ה' את דבריו ואמר 'מה טובו אלהיך יעקב' (במדבר כד ה), והיינו בתי

מדרשות. ביקש לומר שלא תשרה שכינה עליהם, והפך ה' את
 40 דבריו ואמר 'ומשכנתו ייך ישראל' (שם), שתשרה שכינה על ישראל.
 41 ביקש לומר שלא תהא מלכותו של ישראל נמשכת, ואמר 'בנחלים
 42 נפיו' (שם כד ו), שתהיה ותתארך המלכות של ישראל כנחל, שזורם
 43 תמיד ללא הפסקה. ביקש לומר שלא יהא להם זיתים וקרימים,
 44 ואמר 'בגנות עלי כהר' (שם). ביקש לומר שלא יהא ריחן של ישראל
 45 נודף, והיו משל לכך שלא יקימו מצוות, ואמר 'בנחלים נפט ה',
 46 ואמר 'אלהים' הוא מין בשמים, והיינו שיהא ריחן נודף ממצוות. ביקש
 47 לומר שלא יהיו להם בלעים כעלי קומה, ואמר 'בארום עלי מים'
 48 (שם), והיינו שיהיו מלכיהם גבוהים כארזים. ביקש לומר שלא יהיה
 49 להם מלך בן מלך, אלא ימרדו במלכם וימליכו עליהם מלך אחר,
 50 וירבו ביניהם מחלוקות, ואמר 'יול מים מדלי' (שם כד ו), והיינו, כמו
 51 שהמים נוזלים מהדלי עצמו, כך המלכות תמשך מבניו של המלך
 52 הקודם, ולא ממקום אחר. ביקש לומר שלא תהא מלכותו שולטת
 53 באומות, ואמר 'וורעו במים רבים' (שם), שישלטו על האומות
 54 שמתוכניה מים רבים. ביקש לומר שלא תהא עזה – חזקה מלכותו,
 55 ואמר 'וירם מאנן מלכו' (שם), והתרגום של 'וירם' הוא 'ותקף',
 56 כלומר שתהא מלכות ישראל תקיפה וחזקה. ביקש לומר שלא
 57 תהא (אימת) [אוימה] מלכותו – שלא יהיו האומות יראים ממלכות
 58 ישראל, ואמר 'ותנשא מלכותו', שתהיה מלכותם מרוממת והכל
 59 יהיו יראים מהם.

60 הגמרא מביאה מימרא בענין ברכתיו של בלעם: אמר רבי אבהו בר
 61 כהנא, בולס – כל ברכותיו של בלעם חזרו לקללה והתקיימו
 62 בירשאה, כפי שדייתה כוונתו בלאת, חוץ מבתי בנותיו ונפתי
 63 מדרשות, שלא התקיימה קללתו שלא יהיו לישראל בתי בנות
 64 ובתי מדרשות. ומוכיח זאת רבי אבה בר כהנא, שנאמר (דברים כג ו)
 65 'ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבה ה' אלהיך, ויש
 66 לדייק שנאמרה בפסוק 'קללה' בלשון יחיד, ולא 'קללות', ללמד
 67 שרק קללה אחת הפך ה' לגמרי לברכה, ואילו שאר הקללות לא
 68 נהפכו לגמרי, אלא בסוף התקיימו בישראל.

69 מימרא נוספת: אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יונתן, מאי
 70 דביתא – מה פירוש הפסוק 'נאמנים פגעו אויבך ונערתיו' [נהפכות
 71 מהאמנות] שישיות שונא' (משלי כו ו), טובה קללה שקילל אחיה
 72 השלילני את ישראל, יותר מברכה שברכם בלעם הנשע, שהרי אחיה
 73 השלילני קילל את ישראל בלשון 'קנה', שנאמר (מלכים א' יד טו) 'והכה
 74 ה' את ישראל באשור יגוד הקנה במים' וגו', כלומר, שיהא קיומם
 75 של ישראל חלוש מאד, כקיומו של הקנה במים, שנודד ממקומו
 76 מחמת כל סיבה קטנה, אמנם בלשון זו יש גם ברכה, מה קנה זה
 77 עומד במקום מים, ויגיעו